

ZANUSSIHO OCHRANNÉ ZBARVENÍ

Smysl života, možnosti a hranice poznání, biologická determinace člověka, vliv vědy na lidský život, odpovědnost jedince vůči společnosti, realizace osobnosti, generační kontinuita, životní styl, kariéra v socialismu, hodnotová orientace, čest, svědomí — to je okruh etických, axiologických a gnozeologických problémů, které ve svém díle systematicky zkoumá dnes devětatřicetiletý Krzysztof Zanussi, nejfilozofičtější z polských filmových režisérů, vrstevník Królikiewiczze a protipól Wajdův, autor čtyř krátkometrážních, sedmi televizních a sedmi celovečerních filmů, především však mluvčí generace, která vstoupila do života pod praporem vědeckotechnické revoluce, uctívá matematiku, fyziku, chemii a biologii, ale zůstává namnoze bezbranná vůči morálním problémům moderní doby.

Zanussi je ojedinělý zjev ve světové kinematografii: se západními režiséry ho srovnávat nelze, neboť otázky, na něž hledá odpověď, nabývají přes svou univerzálnost rozhodujícího významu až v socialismu, že sovětských tvůrců je mu svým zájmem o etické problémy socialistické inteligence částečně blízký Iija Averbach, u nás se k Zanussimu hlásí mladý slovenský režisér Vladimír Kavčiak. Pro Zanussiho styl je příznačná chladná, téměř dokumentární registrace události (někdy s nápodobou populárně naučného filmu), děj se obyčejně odehrává ve vědeckém prostředí, časté jsou motivy nemocnice, hor a kláštera. Jeho hrdinové jsou plni intelektuálního neklidu, provází je neukojitelný metafyzický hlad po poznání, ale neradostný konec jejich bloudění otevírá prostor autorské ironii.

Film

Do dlouhometrážní tvorby vstoupil Zanussi experimentálním filmovým esejem STRUKTURA KRystalu (1969), konfrontujícím dva protikladné názory na seberealizaci vědce. RODINNÝ ŽIVOT (1971) zkoumá na sporu otce — bývalého kapitalisty a syna — inženýra konflikt starého a nového světa a otázky třídní determinace lidí. Dodnes nepřekonaná ILUMINACE (1973) je velkolepým fyzikálně-biologicko-filozofickým traktátem o věčné cestě člověka za poznáním. Po kriminálním snímku CATOMOUNT KILLING (1973), realizovaném v USA, natočil Zanussi ČTVRTLETNÍ BILANCI (1975) — studii citové krize mladé ženy, okazalou obětavostí maskující svůj vnitřní egoismus. Nejnovější SPIRÁLA (1978), uvedená letos v Cannes, se filozoficky zamýšlí nad smrtí jako fyziologickým a psychologickým faktem.

V červnu k nám byl uveden předposlední film Krzysztofa Zanussiho OCHRANNÉ ZBARVENÍ (1977). Jde opět o dialog dvou příslušníků inteligence, odehrávající se tentokrát v prostředí letního tábora jazykovedců, spojeného se studentskou vědeckou soutěží. Mladý asistent Jaroslav se snaží prosadit vítězství studie, která originálním způsobem řeší jednu z nejstarších lingvistických otázek, zatímco prospěchářský docent Jakub zajistí nejvyšší ocenění mnohem tradičnější, konformnější a slabší práci. Se zjevnou zlomyslností odhaluje Jakub Jaroslavovi řadu záulisných intrik a vykládá mu svou teorii «ochranného zbarvení», které prý je nutné, neboť život lidí se podobá životu v přírodě a panuje v něm právo silnějšího. Jaroslav nechápe a odmítá Jakubovu teoreticky podloženou otrlost. Jeho překvapení vrcholí, když se mu Jakub svěřá s tím, že kdysi napsal doktorskou práci nynějšímu rektorovi. Ale asistentovi docházejí argumenty, nemůže proti docentovi postavit nic kromě svých morálních zásad. Jakub zatím vynáší další triamfy a drtí jimi protivníka. Zoufalý Jaroslav se nakonec na svého kolegu vrhne pěstmi a situace se obrací — mravně čistý asistent se stává zločincem a zhrálý docent nevinnou obětí... Překvapující vyústění je však pouze dalším žertem Jakuba — a typickým sarkasmem Zanussiho.

Napětí tohoto jinak dosti statického a abstraktně didaktického snímku vyplývá z kontrastace dvou postojů, z nichž jeden je nemravný, ale osvědčuje se, zatímco druhý odpovídá správným morálním zásadám, ale přináší svému nositeli jen nepříjemnosti a pocit marňosti. Přitom není jisté, zda celý spor nemá vlastně generační charakter: Jakub byl možná kdysi stejný «idealista» jako je dnes Jaroslav a z Jaroslava možná bude za dvacet let prospěchář Jakubova typu. Jaký je tedy smysl Zanussiho provokativně kladených otázek? Jistě nejde jen o nepořádky ve vysokém školství nebo o kritéria studentských soutěží. Zanussi chce odsoudit a zesměšnit chameleonskou morálku, ukázat její praktickou neudržitelnost a podpořit naivní, nezkušené, bezbranné, ale monré Dobro proti obratnému, zabydlenému a inteligentnímu Zlu. OCHRANNÉ ZBARVENÍ je pátým nejnavštěvovanějším polským filmem loňského roku — doma ho vidělo milion diváků a vyvrátilo tak názory o údajném «elitářství» Zanussiho, který prý natáčí filmy pouze «pro profesory». Škoda jen, že v našich kinech se tento snímek objevuje tak spóře.

JAROMÍR BLAŽEJOVSKÝ